

Huizinga idealiseerde volgens Van der Lern de Nederlandse beschaving in de zeventiende eeuw in drie opzichten: ethisch, esthetisch en intellectueel. Het goede, het schone en het ware vormden, zoals ook elders in het werk van Huizinga, een drie-eenheid. De Opstand, gericht op vrijheid en verdraagzaamheid, werd gecomplementeerd door 'echte', waarachtige (schilder-)kunst. Deze visie op het vaderlands verleden achtte Huizinga dwingend; zij was de enig juiste, waarachtige interpretatie (219-220). Dat laatste heeft natuurlijk te maken met de benarde 'tijdsomstandigheden' van 1941. De drie punten worden door Van der Lern nader beschreven in drie hoofdstukken, achtereenvolgens over Huizinga's beeld van de politieke geschiedenis, over de zeventiende-eeuwse Nederlandse kunst en over Huizinga's overtuiging van zijn eigen gelijk.

De grote ethische verdienste van Nederland ligt voor Huizinga in de conservatieve, tolerante, op gewetensvrijheid gerichte Opstand, belichaamd door het verstandige optreden van de regenten tegen calvinistische geestdrijverij. Het contrast wordt gevormd door Lodewijk XIV als incarnatie van hoogmoed, machtsmisbruik, absolutisme en barok. Daar tegenover staat de burgerlijke stedelijke samenleving, met haar burgerlijke kunstuitingen.

Dat vormt de overgang naar het esthetische element. Dit is een mooi hoofdstuk van het boek. Van der Lern noemt drie criteria waarop Huizinga kunstenaars waardeert: in het leven staan, een getrouwe afspiegeling geven en waarheid bieden. Langs die meetlat legt hij onder anderen Huygens, De Groot, Vondel en Cats. Met die criteria worden ook Frans Hals, Vermeer, Rembrandt en Jan Steen beoordeeld.

Ten slotte gaat Van der Lern in op Huizinga's zelfgevoelde gelijk, de 'schijnbare onontkooombaarheid van Huizinga's voorstelling', zoals hij het noemt. Hij zegt het een en ander over Huizinga's retorische strategie (mijn en niet Van der Lems term!), bijvoorbeeld over het gebruik van metaforen die verwijzen naar de Nederlandse natuur, vooral water en ook wel bollende wind. Verdere analyse of op zijn minst enige verwijzing naar het werk van iemand als Hayden White of zelfs maar naar Peter Gay's *Style in history* ontbreekt. En dat is symptomatisch voor het hele boek. In de paragraaf over Holland als geestelijke levensvorm probeert Van der Lern er achter te komen wat Huizinga met die formule bedoeld kan hebben. Het is, denkt hij, een geheel van gevoelens en waarden, die aangebracht worden in het onderwijs, onderhouden door instituties en levend gehouden in sociabiliteit. Een kenmerkende Huizingaanse zinsnede is 'deel hebben in' onze cultuur, die meer humanistisch en historisch dan theologisch en filosofisch georiënteerd is. Erasmus, Grotius en, merkt Van der Lern terecht op, Huizinga zelf, staan in diens visie voor verdraagzame systeemloosheid, contra abstracte intolerantie. Deze analyse is herkenbaar en interessant genoeg, maar enige vergelijking met concepten als 'Heimat', 'Deep England' of 'la France profonde' ontbreekt.

Vanwaar dit gemis aan meer open en afstandelijke vergelijkingen en concepten? Heeft Van der Lern een te grote bewondering voor Huizinga? Onkritisch is hij zeker niet; er zijn momenten genoeg in zijn boek waarop hij Huizinga's beperkingen en amateurisme met kritische distantie beschouwt. Maar toch kan Van der Lern zich kennelijk niet voorstellen dat Huizinga wel eens iets onbelangrijks zou hebben kunnen doen. Het probleem is niet een gebrek aan oordeelsvorming. Wat ontbreekt is selectief vermogen. Alles moet gewikt en gewogen, met grote nauwgezetheid wordt volledigheid nagestreefd. Daarmee heeft Van der Lern zich (willens en wetens?) tot de traditie van Fruin bekend.

E.Jonker

Een der drie bundels die aan J. A. Ankum werden aangeboden bij gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in het Romeinse recht en zijn geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam in 1995, behelst enkele bijdragen die op het terrein van de Nederlandse (rechts)geschiedenis liggen. G. F. M. Bossers beschrijft in 'De instelling van het vredegerecht op het eiland Aruba' (1-18) de ruime politionele en rechterlijke bevoegdheden van deze institutie die van 1824 tot 1869 op dat aparte eiland heeft bestaan. Twee auteurs behandelen een aspect van het oude testamentaire erfrecht. C. M. Cappon schreef 'Substituties in Friese testamente (1373-1550)' (30-61), een complement bij zijn artikel over de erfstelling in de Friese testamente, in 1994 verschenen in de bundel *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamente in de vijftiende en zestiende eeuw*; de pupillaire en de fideicommissaire substituties werden toegepast om het vermogen binnen de familie te houden. A. Wijnen bespreekt in 'Na uitwisinge mijnre cedulle'. Een opmerkelijke bepaling in een Amsterdams testament uit 1450' (177-188) het zeldzame verschijnsel van de reservatoire clause bij welke de erfflater in zijn testament voor de erfstelling verwijst naar een onderhandse akte. De beoefening van de rechtswetenschap komt in vier bijdragen aan de orde. R. J. Q. Klomp overweegt nut en nadeel van de in 1893/1896 doorgevoerde gelijkstelling van koopman en particulier voor de Faillissementswet in 'Een misser van Molengraaff? Het faillissement van de particulier' (62-76). Paul Scholten, van 1907 tot 1910 hoogleraar in het Romeinse recht en nadien in het burgerlijk recht te Amsterdam, heeft grote betekenis gehad voor de ontwikkeling van de rechtstheorie in Nederland. A. F. Salomons behandelt diens interpretatie van het wetsartikel dat stelde dat bezit van roerende goederen geldt als volkomen titel: "Er loopt een soort lyn...". Over de 'Amsterdamse oorsprong' van de legitimatieleer van Paul Scholten ten aanzien van art. 2014 oud-BW' (111-126). Ankums opvolger T. J. Veen zet zijn 'Exercitia Huberiana' (127-161) onvermoeibaar voort; zijn bijdrage levert ons nieuw inzicht in de betekenis van het houden en schrijven van disputaties voor het Franeker juridisch onderwijs in het algemeen en voor het totstandkomen van het gepubliceerde oeuvre van professor Ulrik Huber (1636-1694) in het bijzonder. Joke de Vries, ten slotte, zet een studie voort die Ankum twintig jaar geleden initieerde onder de titel 'Van Cras tot Conrat. De beoefening van het Romeinse recht door de hoogleraren aan het Atheneum illustre en aan de Universiteit van Amsterdam'. Zij behandelt de benoemingsprocedures 'Van Conrat tot Ankum' (162-176). De bundel wordt afgesloten met een aanvulling op Ankums bibliografie zoals die werd gepubliceerd in R. Feenstra, e. a., ed., *Collatio juris Romani* (twee delen; Amsterdam, 1995). Een index ontbreekt.

A. H. Huussen jr.

J. Moes, e. a., ed., *In de nieuwe stad. Nieuwkomers in Leiden, 1200-2000* (Leiden: Dirk van Eek-stichting, 1996, 171 blz., f34,95, ISBN 90 73279 12 7).

In deze bundel is men expliciet uitgegaan van de idee dat geschiedbeoefening het heden in een ruimer perspectief kan plaatsen. Geen *l'art pour l'art* daarom in de vier artikelen die in maart 1995 te horen waren als voordracht op de studiedag "Nieuwkomers' in Leiden 1400-2000", georganiseerd door de Dirk van Eek-stichting en de werkgroep 'Leiden stad van vluchtelingen'. Twee thema's staan centraal. Men wilde laten zien dat migratie geen nieuw verschijnsel is en dat bijvoorbeeld Leiden als stad haar bestaan te danken heeft aan de vele nieuwkomers in het verleden. Ten tweede wilde men onderzoeken hoe de eventuele integratie (te begrijpen als acculturatie) en opvang van vluchtelingen, immigranten en passanten in het verleden zijn verlopen. Ter verduidelijking: met het begrip 'nieuwkomer' (een term van J. Lucassen en R.